

Jelena Tšižova

Naiste aeg

Vene keelest tõlkinud Ilona Martson

SA Kultuurileht

Tõlgitud väljaandest

Елена Чижова

Время женщин

Издательство АСТ: Редакция Елены Шубиной, 2019

Toimetanud Katrin Kern

Korrektuuri lugenud Lauri Eesmaa

Kujundanud Maris Kaskmann

© Jelena Tšižova, 2009. Avaldatud kokkuleppel agentuuriga www.nibbe-literary-agency.com

© Tõlge eesti keelde ja intervjuu. Ilona Martson ja Loomingu Raamatukogu, 2022

© Kaanefoto. Autori erakogu

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull, Ilona Martson,

Mati Sirkel, Marek Tamm, Udo Uibo, Vaapo Vaher

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn

Tel: 627 6425

E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkinud Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 1406-0515

ISBN 978-9916-616-91-8 (trükis)

ISBN 978-9916-616-92-5 (epub)

Minu memmedele

Minu esimene mälestus: lumi... Väravad, kõhetu tuhkur hobune. Kõnnime memmedega vankri järel, aga hobune on suur, ainult miskipärast räpane. Ja peale selle veel aisad ka – pikad, lumel lohisevad. Vankris on miski tume. Surnukirst, ütlevad memmed. Seda sõna ma tean, kuid imestan ikkagi, sest surnukirst peaks ju klaasist olema. Siis näeksid kõik, et emme magab, kuid varsti ärkab üles. Ma tean seda, ainult ei suuda rääkida...

Ma ei osanud lapsena rääkida. Emme käis minuga arste, erinevaid asjatundjaid pidi, kuid kasu polnud sest tuhkagi: põhjust ei leitudki. Umbes seitsmenda eluaastani olin vait, siis hakkasin rääkima, kuigi ise seda ei mäleta. Memmedele ei jäänud samuti meelde – isegi mitte esimesed sõnad. Muidugi uurisin ma neilt, kuid nemad vastasid, et ma olin kõigest aru saanud ja pilte joonistanud – nii oligi neile tundunud, et räägin nendega. Nad olid harjunud minu asemel vastama. Ise küsivad, ise vastavad... Varem hoiti minu joonistusi laekas. Kahju, et neid alles pole: siis oleks mulle kõik meelde tulnud. Aga sedasi ma ei mäleta. Isegi emme nägu mitte.

Glikeria-memm rääkis, et meil oli olnud foto, pisikene passipilt, aga see läinud kaotsi, kui portreed telliti. Plekist portree oli, surnuaia tarvis. Portree läks samuti kaotsi. Võib-olla ei saanudki kasuisa seal ära käidud, aga Zinaida viskas ära – nagu mu joonistusedki.

Veel pikka aega ei sallinud ma talve: sattusin ärevusse, kui lund langes. Mõtlesin emmest... Mulle näis, et tal on väga külm, suvekleit jäi ju selga... Hiljem läks see üle, kuid ärevus säilis, nagu oleks lapsepõlves, mis mälust on kustunud, juhtunud midagi hirmsat, mida enam teada ei saa...

I

Ema

Hakin sibulat, ise noogutan kaasa: memmed teavad paremini, et kui aeg tuleb, siis tuleb. Või mis sa kostad? Ranged on. Kuidas ma nende vasta saan?

Varem elasin ju ühiselamus, häid lambaid mahtus palju ühte lauta – kaheksa koikut oli. Aga praegast – ruumi jagub... Aitüma ametühingukomiteele. Zoja Ivanovna kohe sedasi ütleski: „Mis sest enam... Kas siis laps süüdi on? Sünnitasid siis sünnitasid – tagasi enam ei topi. Sest kuidas meil asjad käivad? Kõige tähtsam on ema: tema annab süüa ja juua. Ja mis siis, et mehenaine pole. Tänapäeval saavad ka sellised abi ja au. Sõtinil, kuuenda tsehhi meistril, olla perelisa sündinud: nüüd on neil kaks last. Tähendab, ette on nähtud eraldi korter, kahetoaline. Vaat kolidki sina nüüd nende vanasse sisse.“

Üheksa ja pool ruutu – ja oledki iseenda proua. Kui nüüd kadunud emake seda või poole silmaga näeks...

Ena neil asja: „Ei ole sina esimene ega viimane. Ja jäta meelde: lapseke on meie, tehase oma. Ühine, tähendab. Võimu silmis vaenelapsi ei ole. Nii et ära kahtlegi: sõim, lasteaed, ja kui kasvab – saadame laagrisse. Pole sa siin üksi midagi, sa oled kollektiivis. Ja asjatult hoiad teemat vaka all. Ega siis tuul pungil ei aja. Säherdused suksutajad tuleks jalamaid üles anda sinna kuhu vaja!“

Olin vait. Enam ei päritud.

Arvan, et hea, et linnas. Siin hulgub neid tänaval tuhandete kaupa ümber.

Maal oleks olnud teisiti. Seal oleks välja tulnud – kõik mehed ju arvel...

Oleks veel tehases, siis ehk oleks üles tunnistanud... Hästi lahke oli Zoja Ivanovna. Aga nüüd – mis sa ikka kostad? Ainult eesnime teangi. Ei aadressi ega perenime...

Jevdokia kergitas kulmu:

„Poslamentasla lõpeb otsa.“

Näh, kus seal enam... Juba ongi otsas. Päril põhil peal juba. Joovad nad seda või? Alles eelmisel nädalal tõin poest.

„Mis sibulast saab?“ vaatan ringi. „Tuleb ju ära praadida.“
„Aga sa prae margariiniga,“ õpetab.

Kena mees oli, sihvakas. Ega temast sotti saanudki. Rääkis imelikult – nagu linnainime.

„Kas teie,“ tegi juttu, „ootate ammu, tütarlaps?“ Noogutan, aga ise olen vait: võõra seltsis on ebamugav olla. See siin oleks justkui viisakas, aga ikkagi. Seisab mõne aja, siis küsib jälle:

„Kas te lähete näärivanale külla?“

„Kuidas nii?“ isegi imestasin.

„Aga teil on mahukas kott,“ noogutab tema. „Kas kinkide jaoks?“ Mulle tegi see nalja. „Mis kingid!“ muigan. „Lähem toon turult kartuleid!“

Seepeale kergitas tema kulmu. „Ah et turule?“ küsis üle. „Suure kotiga?“

„Nojah,“ selgitan, „pühapäev ju. Võtan kogu toa jaoks.“

„Kogu toa?“ vangutab pead. „Aga mis esikust saab? Jääb nälga? Või on teie tuba lahke, jagab kõigile?“

Pühin käe seljaga sibulapisarad silmist. Naeratan omaette.

Segan, segan... Margariiniga on ikkagi nadi. Pritsib igale poole laiali. Kõrvetasin käe ära. Seepeale õpetab Jevdokia: pangu ma maja-pidamisseepi peale.

Seisis tiba, astus laterna alla. Aga jalad on all pikad kui kurel. Astub sammu, põrutab vasta maad. Vaatas kella: „Ja kui kaua me ootama peame?“ Kannatust ei ole, küllap külmetab. Ja saapad on õhukesed, valenahast. „Kui kaua ikka,“ lohutan. „Mina, näe, seisan tüki aega juba.“

„Ei. See on jama lugu,“ vaatas mees ringi. „Passime ja passime, aga rahvast pole ollagi.“

„Magavad ju.“

„Magavad või?“ küsis üle. „Õieti teevad. Ka mina, loll, oleks pidanud...“

Nojah, mõtlen. Ja nägu on kuidagi pundunud... Ju ta öö läbi pummeldas. Aga viinahaisu pole tunda. Meie meestel, kui õhtul viina võtavad, on kuni lõunani viinahais küljes.

Võtan ennast kokku. „Aga teie olete varajane... Vist kah mõni asi ajada?“

„Kuidas siis teisiti,“ tõmbab silma kissi. „Ärkasin üles ja turule. Kartuleid tooma.“

„Oi!“ rõõmustan mina. Aga tema vaatab mind ja sõnab: „Tütarlaps, te panete mind imestama. Kas te olete Ameerikas õppinud?“

„Miks Ameerikas?“ ehmun. „Malõje Polovtsõ külas ikka.“

Tõmbas kulmud kipra, täpsustas: „Kas meie omas, nõukogude külas? Ja ei mäletagi kõige tähtsamat – ma lähen sinna, kuhu kollektiiv.“

„Mis kollektiiv?“ olin päris sassis.

„Aga mina ja teie,“ naerab mees. „Peatusesse kogunenud kodanikud... Kujunenud olukorras teen ettepaneku võtta takso.“

Tõi mind enda poole. Korter on suur, avar.

„Aga kus kõik on?“ küsin.

„Kõik on suvilas,“ vastab, „see tähendab, esivanemad on.“

Kuidamoodi nad suvilas on, mõtlen? Talv ju...

Vaatan ringi. „Aga kus siis naabrid on?“

„Paraku,“ laiutab mees käsi, „ei ole meil seda head asja. Elame nagu kommunismis.“

Astusin sisse. Tõsijutt, elasidki jõukalt. Kirjutuslaud, seinä ääres raamaturiidid. Diivani kohal habemega vanamees. Kootud kampsik seljas. Ripub, raam ümber. „Aga kes see on?“

„Tjahh,“ lõi mees käega, „on siin üks.“

Äkisti kah mõni esivanem, jagan ära. Või sa parra järgi aru saad...

Istusime maha, ta keetis kohvi. Tassid olid õhukesed, valged, isegi rüübata oli hirm. Et tassikõrv jumala eest ära ei murduks.

„Pane suhkrut,“ nihutab lähemale. Kaks lusikat panin, ikka oli viha.

„Eks must ole rohkem kohvisõpradele,“ selgitas ta. „Tuleb ära proovida. Sa ära kurvasta, küll harjud.“ Neelas lonksu, lükkas kõrvale. Vist polnud ka ise harjunud...

Ega me veini ei joonud, aga ma olin justkui purjus. Kuulasin tema häält. Ega teagi, kuidas sedasi läks... Nagu aru oleks korraks ülesse öelnud...

Tõmban sahtli lahti, võtan taldriku. Nüüd tuleb porgandit riivida... Sibul aina praeb, praeb... Lülitasin pliidi välja. Käsi ju tuikab. Keerasin vee lahti, lükkasin kraani alla...

Nädala sees kutsus kinno. Mul oli hea meel kohe. Olin meie tehase plikadele kade – nood käisid aina kohtamas.

„Minu juurde ei saa,“ selgitas mees. „Esivanemad tulid suvilast tulema. Kuulasid raadiost isu täis.“

Ise kuidagi mossis.

Läheme kinno, aga seal jookseb komöödia. „Karnevaliöö“.

„Väga hea,“ ütlen. „Meie omadele puha meeldis.“

Kehitas õlgu.

Tuleme kinost välja. Minul on hea tuju, aga tema on tume kui kõuepilv.

„Mis, kas ei meeldinud?“ panen imeks. „Mulle väga meeldis! Me võiks kah sedasi... Hea elu on neil, nagu muinasjutus.“

„Muinasjutud on läbi,“ muigab. „Ungari kohta kuulsid?“

„Mis Ungari? Kas selle, mis televiisoris oli? Tean küll. Poliitunnis räägiti, et vaenulik element... Olla meie vasta miskit sepitsenud. Ja miks nad küll rahu elatud ei saa?“

Vaatan otsa, tal suu tõmbleb – nagu oleks piitsaga kõrvetanud. Silmad tuhmid – ei elus ega surnud. Nagu kalal. Lõi käega, läks ära...

Jookseks järele? Aga seisan paigal. Sedasi seisingi, kuni silmist kadus...

„Oi jah, meelest läks! Tegin ju teile paastusuhkrut.“

See neile maitseb. Värviline tükisuhkur, isetehtud. Immutad moosiga läbi, see seisab, tõmbab ära – nii kui karamell kohe. Taon noaga lahti. Las nokivad.

Tükisuhkruga läheb alati nii. Et sa jumala eest peenikest suhkrut ei paku. Suhkrutangid on väikesed, läikivad. Vanaaegsed. Tänapäeval selliseid pole. Lõhuvad raginal, peeneks. Memmed võtavad tükikaupa ja pistavad suhu. Rüüpavad peale ja imevad. Varem arvasin, et hoia- vad kokku. Kas ma siis suhkrut ostetud ei saa? Ei, vastasid, sedasi olla maitsvam. Vaata aga, on plikale kah kombe külge õpetanud. Sellele anna suhkrutoos kätte – lükkab eemale...

Kui kolisin, siis tüdrukud hirmutasid: „Kuidas sa naabritega hakkama saad?“ Ühikas ju omad ümber. Aga siin oled võõras, maalt, titega. Pakkusid, et mingi ma Sõtini naiselt nõu küsima: äkki räägib miskit asjalikku.

Otsisin naise üles. „Sa ära moore karda,“ ütles see. „Põhiline on ennast maksma panna: ärgu arvaku, et nad perenaised on. Võtad köögis minu koha sisse – ma võitlesin hea, aknaaluse koha välja. Ja kui miskit on, siis võta kätte ja tee kõva häält: sibavad nurki pidi laiali. Kahju, et sul meest pole – minu oma nad kartsid..“

Kolisin sisse. Pole hullu, tasased memmed on. Aga ikkagi kõhe. Sõtini-eit on ju vägev, niisama pikk kui lai. Sihuke üürgab kui viimse-päevapasun.

Esiotsa püüdsin salakesi teha. Hommikul mässin teki sisse, tite-käru seisab trepi all lukus. Tabalukk on raske, ketiga. Käru on kingitud tehase poolt, luku ostsin ise majatarbepoest. Padavai joostes alla, keeran luku lahti, lükkan madratsi sisse ja ülesse tagasi – titte tooma. Koorem peal, on söimeminek, olgu tuisk või mitte. Jätad hoidja hoole alla – ja tööle. Sõim on tehase poolt. Ainuke asi – süda valutab. Vahel juhtub, et meister palub: tarvis teise vahetusse jääda. Jõuad vastu ööd sõime – ööhoidja vastas. Ajab ülesse, mässib teki sisse, toob kohale. Kõik oleks justkui korras, aga põdema kipub plika. Zoja Ivanovna lohutab: „Kõigil on lapsed haiged, saab ka sinu oma terveks.“

Sõim on eelarverea peal – tehas maksab personalile lisatasu. No ja emmed pistavad pidupäeviti pihku – kes kommi, kes sukad. Pistaks kah, aga mis see aitab? Rinnalapsi ju palju, aga hoidja üksainuke. Kord karjub pissisena kõri kähedaks, kord tuleb kõhutõbi külge. Ei jaksa elada ühest haiguslehest teise. Eks raha laeku sellega kah kesiselt: palgatööga ei anna võrreldagi.

Alguses polnud hullu. Kui palavik tõuseb, tilgutad ravimit. Päev-paar, ja kukub alla. Aga siis hakkasid krambid käima. Tõmbus siniseks, väänles. Silmad olid hägused, valged. Süda tardus: nüüd on lõpp käes, minek. Otsustasin lapse maale viia. Ema siis veel elas. Siis ilmusidki memmed välja. Ajasid sõrad vasta.

Neil endil polevat kedagi. Mehed-lapsed manalas. Ja lapselapsi pole. Ütlesid, et mingi ma tööle. Kas me siis kolmekesi üles kasvatatud ei saa?

Nii jäigi: mina käin tööl, peale tööd poodides, siin seisad saba ära, seal seisad, ja kodus oled justkui teenija eest. Pesed kõigil pesu, koristad, vaaritad. Muttide pinss ajab nutma. Tuleb omalt poolt juure panna. See-eest laps elab kui printsess. Arvata on, ühe peale kolm hoidjat – on hoitud ja on kasitud. Jalutavad, loevad raamatuid. Õpetavad, häbi öeldagi, prantsuskeelt.

Plika on tark, ainult et linnalaps. Aina joonistab pilte. Nelja-aastaselt õppis tähed selgeks. Saab kõigest aru. Ainuke asi – ei räägi. Viies eluaasta läheb, kuues – aina vaikib.

Eks ma ju ise ole süüdi. Olin viimse hetkeni vakka, kuni kõht ette kasvas. Rasedad viiakse meil ju teisele tööle üle. Tood naiste nõuandlast tõendi, võetakse tervist kahjustava töö pealt maha. Kes pannakse koristajaks, kes lattu. Mis mehenaisel viga? Tal ju õigus taga. Aga siin – kuidas sa ütled? Häbi oli...

Varem, enne ukaasi, ei tohtinud. Kui pole ennast hoidnud, siis sünnita aga. Kuid meie piigasiid ju kinni ei pea – kui miskit oli, saadi salaja lahti. Räägiti, üks oli eriti vintske. Mehed naersid: vahi kus partisan, terve brigaadi jagu rahvast hukka saatnud. Aga sellel pole asigi – vedeleb mõne aja voodis ja hakkab otsast pihta. Aga kaks, räägiti, ollagi ära surnud. Et nagu veremürgitusse. Nüüd tuli ukaas välja – palun väga, lase või igal aastal teha. Kole ta muidugi on: justkui kreissaega lõikaks. Kuid mis parata, minna tuli.

Lähen haiglasse, aga tohter teatab: „Hilja. Tähtaeg üle. Nüüd sünnita.“

Ostsin apteegist pille. Mõtlesin, et võtan sisse, äkki saab lahti. Või veel...

Kui lapsel kolm aastat täis sai, viisin polikliiniku. Naistohter vahtis suu sisse, ladus pildid lauale laiali. Ütles, et kõik olla normaalne. Kuuleb. Saab aru. Olla arengupeetus. Tuleb oodata – äkisti hakkab rääkima.

Ütles, et Moskvast olla üks professor. Kuid sõidu peale läheb jälle raha. Aga kust seda võtta, mõtlen ma? Niigi elan palgapäevast avansini...

Alguses nutsin, et kasvab väärakaks... Ei saa kooli ega laagrisse panna. Ja põhiline, peret ka ei tule. Kes sellise tumma ära võtab? Elabki oma elu viljatu lillena ära. Või ehk kui leiab omataolise, kah tumma.

Memmed olgu tänatud, lohutasid. Kõige üle olla Jumala tahe. Tuleb aeg, hakkab rääkima. Aga mõnikord käin mööda tänavat, võõrad lapsed ümberringi vadistavad. Süda tilgub verd. Keeran kõrvale, neelan pisaraid.

Memmed õpetavad, et hoia seal, töö juures, moka maas. Kui küsitakse, siis ütle: kõik on hästi. Inimeste keeled on pikad, pahatahtlikud. Kõik häda sündida keelekandjate pärast. Silma all tunnevad kaasa, aga kesse teab, mida selja taga räägivad? Laimavad. Mustavad.

„Hapukapsasuppi sööte?“

Söövad. Supp on kasulik. Eile sain väljaku lähedalt toidupoest hea rinnatüki. See neile meeldib, rasvane on. Ja veel kondiga. Tore, kui oleks üdikont. „Üdi hoiad lapse jaoks,“ käsivad. „Küll me saame...“

„Seal, nurgas... Panin kausis pesud likku. Õhtul pesen, pärast vahetust.“

Memmede kohta ju ei teatagi. Ütlesin, et olen ema maalt ära toonud, tema vaatabki lapse järele. Zoja Ivanovna uuris samuti. Ütlesin, et einoh, kodus püsib laps terve. Tema aga: kuni on söimevanune, pole viga, aga kui rohkem kasvab, tuleb panna lasteaeda, kollektiivi. Et muidu olla raske, kui kooli läheb. Harjumata. Mõtlesin ja mõtlesin, et äkki oleks laste seas tõesti lahedam. Hakkab mängima, hakkab jutustama. Memmed ei lubanud. Ütlesid, et püsigu kodus. Küll veel jõuab kannatada. Nüüd mõtlesid uue asja välja: teater.

On see siis nääripidu või, küsisin. See on mul võetud ju. Tsehhis jagati pileteid, kõik lapseemad said. Võtsin, näitasin. Pileti küljes on kingitalong: näärivana jagab kompusid, kõiksugu maiustusi, vahvleid. Näärivana näärivanaks, tehas maksab muidugi kinni. Tsehhis öeldi, pakk olla hea. Ja väike šokolaad olla juures. Meie ju ei osta. Ja ei kujuta ettegi, mis see on. Meil on sojabatoonike, vahel karamell...

Vastasid, et ei. Kingi järel käid ise ära. Aga *tema* ei lähe. Tema läheb mujale – Maria teatrissa. Ja piletit polla tarvis – saab niisama. Seal olla neil tuttav sõbranne, käivad koos kirikus. See toimetab piiga sisse, leiab koha, valvab teda. Kah üksik vanainime: ei lapsi ega lapselapsi.

Käskisid osta kostüümi – villase, Hiina oma. Nööpidega kampsik, karupüksid, mütsike. Kõik lapsed pidada kandma, ütlesid. Eks ta kallis tuleb, nii rublat kuus. Ja lehvud patside jaoks. Siidist, toon toonis.

Äkki läheb kapron, küsin. Ei, väidavad, ei sobi. Kapronil kipuvad otsad hargnema. Kodus me pruugime riideribasid. Ribad on pehmed. Memmed vanade lappide küljest rebivad.

Varahommikuti koguneti kööki teed jooma. Kuni laps polnud veel ärrganud, otsustati kõige tähtsamad asjad – pandi plaanid paika. Päev algas pimedas, pikk nagu sajand. Päevane aeg veeres otsekui kaugel rännuteel, et viskad pilgu üle öla verstepostidele – üks kord ja igavesti.

Kell üheksa – äratus, riidesse, pessu. Kell kümme tuleb raadiost muinasjutt. Kell kaks on lõuna. Lõuna järel unetund: magad või mitte, aga pikali olla tuleb.

Verstapostide vahel õiendati asju olenevalt ilmast. Jalutuskäik oli kõige tähtsam. Siinkohal aeg ei tõtanud: allus aastaringile nagu külaelus.

Kevadeti käidi Lõvisilla juures skvääril. Pargid on kevadel sopsad – need suletakse, kuni ära kuivavad. Nikolai pargis käidi sügisel: kirikaia juures tammede all leidub palju tõrusid. Oktoobris langesid alla vahtralehed. Kõnnid ringi, sahistad lehtedega... Oktoobripühadeks sajab maha esimene lumi.

Talviti käidi veel Nikolai kiriku juures või Sõduriaias¹. Liumägi on kõrge... Lapsed libisevad kordamööda alla – kes niisama, kes kelguga. Kelk on ju olemas. Hea kelk, vanaaegne. Aga oma tüdrukut nad sinna eriti ei lubanud. Ka jalutama pandi kõrvalteedele, inimestest eemale. Võõraste lastega oli häda: „Oi, kas teie tüdruk on tumm?“ Suviti oli hõlpsam – kes saadeti maale, kes laagrisse.

Kui laps oli alles hoiule antud, lepiti siinsamas, laua taga kokku: kõigepealt tuleb ristida. Salaja, emale ütlemata. Selles asjas on ema kõrvaline. Jumal tänatud, Nikolai katedraalis oli tuttav kellamees. Ise kurt, aga saab kõigest aru. Oli nõus isakesega rääkima, teda koju kutsuma.

Sünnitunnistusel oli kirjas Susanna. Paganlik nimi, Issand olgu armuline. Vanal ajal hüüti sedasi kõlvatuid plikasid, et pühasid kaitsejannasid mitte solvata. Aga nüüd valis omaenese ema välja – sellise peninime...

Mõtlesid, mõtlesid, lappasid kirikukalendrit. Häid nimesid on lugematu arv, aga esimest ettejuhtuvat ju ei võta. Isa Innokenti ütles: otsige sünnitunnistuse järgi. Kas siis tähendusest või esitähdest johtuvalt.

Vaata, mis Glikerial pähe löi: arvas, et äkki Serafima... Ei. Valik langes Sofja auks.

Õhtuti välditi ema kuuldes nime mainimist: öeldi *talle, temale, tema*. Päeval kutsuti hellalt – Sofjake. Omavahel – Sofja.

Isake pärib: äkki on teie seas keegi Veera, Ljubov või Nadežda²? Oleks tulus ristiemaks võtta, saaks üheskoos nimepäeva tähistada. Ei

1 Sõduriaed (Солдатский садик) – Jussupovite lossi pargi rahvapärane nimetus, kuna see rajati endise Semjonovi polgu slobodaa territooriumile. – *Siin ja edaspidi tõlkija märkused*.

2 Usk, armastus, lootus (vene k).

ole, vangutati päid. Ei ole Armastust, Lootust, Usku. Kuniks aru peeti, oleks äärepealt tülli pööratud. Ristiema olgu muidugi üks. Tema vastustab Jumala ees. Kuid kui ristiema on oma, kas siis teised on võõrad või mis? Isa Innokenti lepitas ära. Jumal, ütles ta, pärib kõigilt järgemööda aru. Kes esimesena Tema palge ette kutsutakse, see peab ka esimesena vastust andma.

Nuta või naera: kukkusid tõbesid võrdlema. Kellel olla süda haige, kellel jalad vaevu kannavad. Ega inimene tea, palju talle on aega antud, ütles isa Innokenti. Juhtub, et Issand kutsub ära noored ja terved, aga vanu ja haigeid ei puutu. Kuis siis meie Tema kavatsusi teada võime? Jäädi nõusse. Meenusid noored ja terved. Eneste omad.

Jevdokia Timofejevna oli alles ristimissärk. Oli ei tea mis ajast kummurtis talle olnud. Vassili, vanema poja oma. Sel kondidki juba kõdud, aga särk veel elus.

Riie on õhuke, kaalutu: ingli rüü. Ainult et pitsid on kortsu kuivanud nagu väljapudenenud suled. Pojapojal ei läinud tarvis. Poeg ja minia keelasid ära: neil olla oma usk.

Pojast kasvas ülemus. „Ega siis mina pole selline kui praegused,“ praalis ta. „Mina olen kodusõjast saati bolševike poolel püsinud.“

Salaja ristida Jevdokia kartis. Ei tahtnud noorte elu ära rikkuda.

Meie ehitame uut elu, aga mida teie, mammi, plaanite. Tahate tagasikäigul tsaariaega lohistada. See justkui tagasitee. Aga tagasiteed ei ole, teie usk – see on oopium.

Kus nüüd mõtlesid välja! Oopium on ju apteegis müügil – seda kirjutatakse valude vastu välja. Ja minia ajab kah sama juttu. Et vaadake ringi, mammi. Ajasin vastu, et mul juba hilja ringi vaadata. Vaadaku ise ringi. Teie hakkate seda elu elama. Ei nad jõudnud ringigi vaadata, kui järele tuldi. Nii nad oma kommunismis otsa leidsidki. Aitüma, et pojapoega ära ei viidud: selle võttis teine vanaema omale.

Möödus kaks kuud, vastu kolmainu püha läksin neid vaatama. Valisin hetke, kui poiss hoovi peal ringi tatsas, tegin juttu. Et läheks või kahekesi. Muidu ju ei kasva ristiinimesena ülesse. See ju patt misugune. Too aga ehmus: „Mis sa ajad, mis sa ajad! Kui teada saavad, on kõpsti kohal. Pistavad lastekodusse. Saab seal hukka.“ Sõitsid poisiga evakuatsiooni. Luuga all pommitati sodiks. Tähendab, teine vanaema kutsuti esimesena Tema palge ette – tema asi on siis ka vastust anda.

Ristimissärk seati valmis, pesti puhtaks. Pitsid ju haprad – laotati rätkule laiali. Kuniks pesti, läksid justkui valgemaks. Aga kui ära kuivasid, siis säh sulle – jälle kollased. Peaks läbi keetma... Aga löid põnnama: särki elu saab otsa, pudeneb käte vahel laiali.

Vee ajasid enne soojaks. Isake ütleb: noh, otsustage ära ja pange tüdruk riidesse. Toodi särk, tõmmati Sofjakesele selga. Nii nagu ta seal seisis, nii Jevdokia nägu kivines: oli tal siis kerge oma imikust poega ülestõusnuna näha... Hiljem polnud hullu, sai enesest võitu. Ütles vaid, et tema ei tohi ristiema olla. Nii kui kleidikest vaatan, nii tõmbub hing tumedaks. Parem siis juba sina, Ariadna. Sul kõik, jumal tänatud, korras: mehe võttis esimene ilmasõda, poja teine, minia ja lapselapsed võttis blokaad. Kõik nagu inimestel.

Mismoodi siis nagu inimestel, kui nad on auku aetud... Las parem Glikeria olla: tema pole sünnitanud. Tema krahv, laulatamata mees, pani revolutsiooni eest plehku. Äkki elab veel praegugi, kes seda teab.

Olgu pealegi, otsustasid ära. Ariadna teab paremini. Pole mõtet tema, harituga, vaielda... Noorest peast on isegi väljamaal elanud.

Glikeria on ristiemaks, kaks ülejäänut ümisevad isakesega kaasa. Laulge vaiksemalt, et keegi ei kuuleks, ütleb isa Innokenti. Kes siin ikka kuuleb, pole ju kedagi.

Kena talituse viis läbi, ei jätnud osi vahele, ei vuristanud. Sofjake-tarkpea vidutab silmi, kuulab erksalt, justkui saaks aru.

Ainult ühe korra puhkes nutma, kui Glikeria kurjadest vaimudest lahti ütles. Jevdokia vaatas Ariadnale otsa, nagu noaga oleks susanud.

Istuti teed jooma. Isake naeratab – tunnistab, et on meeletu teesõber, mis seal pattu salata. Meeldib hinge hellitada – tükksuhkrut kõrvale krõbistada. Meenutati samovare, kuhu ämbritäis sisse läks. Pliidi peal pole see. Keeduvesi saab hõre, maitsetu. Samovaris keeb vesi tihedalt.

Vaadake siis armulaua aeg, ütleb isake, nagu paremini passib. Pole viga, vastame, küll me saame nüüd.

Ilmake on ilus. Pakaseline, kuiv. Läheb veidi soojemaks, siis just paras aeg kõndima minna. Vaadati õue – valgemast valge. Aga kojameest ei paista kusagilt. Vanasti tuli see ju vahel enne koitu juba labidaga. Tänapäeva kojamehed on vedelvorstid valmis. Istuti, meenutati vanu aegu.

Ariadnale meenusid kohustused esimesena. Tatsas panipaika kuivi sukki tooma. Jevdokia siirdus pudru järele: ema oli öösi valmis keetnud, padja alla toppinud. Puder saab padja all sõmer. Tatratera vastu tatratera. Ega laps muud ei söögi: ei mannat ega herkulot. Jevdokia poriseb: aias antakse ükskõik mida. Tatar on kallis, seda tuleb hankida. Hea, et Antoninale tehas välja kirjutab. Kaks kilo kuus – enda jagu ja lapse jagu kah.

Ariadna pani riidesse, tõi lapse toast. Sofjake on välja õpetatud – läheb ise kraani juurde. Glikeria seisab juba kapaga ootel. Suviti on vesi torudes soe. Aga talvel tuleb soojaks teha, et kätele valada.

Noh, nüüd puhake, kamandab Jevdokia. Laske lapsel rahun süüa.

Sõi ära, siis joob teed. Jõi ära, lükkas tassi kõrvale. Risti ette lööma ei õpetata, jumal hoidku selle eest. Pelgame ema. Äkki märkab.

Pärast hommikusööki paneb Glikeria tikkimisraami taha istuma. Õblemist on vara õpetada, aga tikkimist just paras aeg. Nii madal-pistet kui Prantsuse sõlme kui järelpistet. Hommikune õppetund – tiki kollane öieleht. Nii kaua teed, kuni valmis saad.

Tema pusib, aga Glikeria pajatab talle kord pühakutest, kord Jumalaemast.

Seejärel on Ariadna kord muinasjutte lugeda. Temal on omad, prantsuskeelsed. Raamat on priske, piltidega. Kuidas küll selline blokaadi ajal tuleroaks ei saanud... Loeb lõpuni ja kukub küsima: ise küsib, ise vastab. Räägib kummaliselt, prantsuse keeles. Vahel komistab meelega: kontrollib, kas paneb tähele? Sofjake kortsutab kulmu, vangutab pead. Osutab näpuga raamatusse – see olla vale.

Jevdokia nägi korra pealt: „Kas ta tõesti mõistab lugeda või torgib ainult ehku peale näpuga?“ Ariadna solvus: „Miks ehku peale? Ma vean näpuga järge, kui loen, et ka tema jälgiks. Ja tähti tunneb ta ammuilma. Ma näitasin juba kevadel.“

Jevdokia pani imeks: „Noh, ütle mõni sõna. Las otsib raamatust ülesse.“

Sofja naeratas kavalalt, libistas silmad üle ridade – kaks korda leidis üles.

„Oh teid küll,“ rõõmustab Jevdokia. „Kesse teid, kirjaoskajaid, järele katsuda saab – äkki olete kokku rääkinud!“

Sofjake veab nina kirtsu. Tähendab, naerab.